

a szamentu- barlang

A Teenager-terem legnagyobb cseppköképződménye: az „Oroszlán”

A SZAMENTU-BARLANGBAN
TALÁLHATJUK
HAZÁNK EGYIK
LEGNAGYOBB MÉRETŰ
BARLANGI TERMÉT.
VISZONYLAG
NEM NAGY MUNKAVAL
A NAGYKOZÖNSÉG
SZÁMÁRA IS
HOZZÁFÉRHETŐVÉ LEHETNE
TENNI

A Bükknek néhol őserdőszerűen sűrű rengetegében, az Örvénykő háta mögött szakad a mélybe a *Barátságkerti-visszafolyó*.

A „visszafolyó”, ez a szokatlannak látszó elnevezés csak a Bükkben használatos: az ottani tájnyelv a *víznyelők* megnevezésére alkalmazza. Az a kicsiny forrás, amely a barátságkerti munkásház számára szolgáltatja a vizet, egy V alakú völgyben fakad. Alig ötvenméternyi felszíni út után azonban váratlanul eltűnik, és a föld alatt, a sziklák rideg birodalmában folytatja tovább az útját...

E visszafolyó föld alatti szakasza természetesen már régen felkeltette a barlangkutatók érdeklődését. Az ötvenes években, az első expedíciók alkalmával azonban csupán egy *hatvanméteres* szakaszt sikerült feltárni és vázlatosan feltérképezni. Ezt az úttörő munkát a *Hidrológiai Társaság* miskolci tagjai végezték. E szakasz szűk és agyagos, törmelé-

kes „csőrendszer”. A kutatók útját egy agyagból álló „dugó” zárta le, amelynek kibontását akkoriban nem tartották érdemesnek. Csak 1967-ben került sor arra, hogy a miskolci *Nehézipari Műszaki Egyetem* sportkörének néhány vállalkozó szellemű tagja hozzákezdjen — most már rendszeresen, tervszerűen — a barlang alaposabb felkutatásához. A fél kilométernyi, újonnan feltárt szakasz kárpótolta is őket a nehéz munkáért, mert csakhamar kiderült: *hazánk egyik legszebb barlangjáról van szó. A barlangot Szamentu* névre keresztelték.*

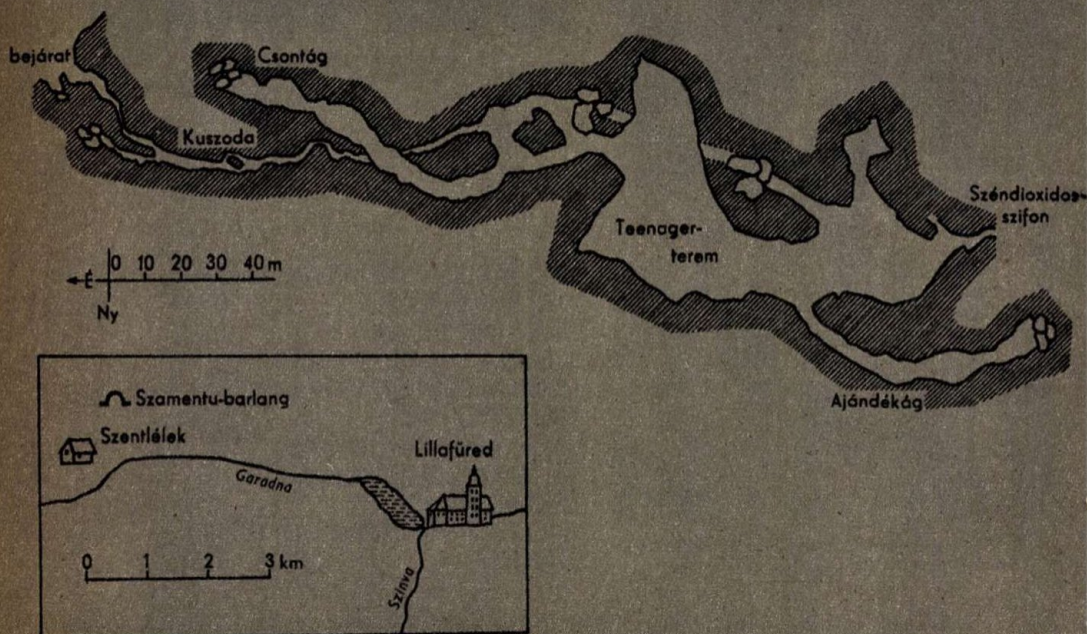
A Nagy-Fennsík és a Kis-Fennsík barlangjainak eredete

A bükki mészkövek 270—180 millió évvel ezelőtt, a perm és a triász időszakában keletkeztek, majd a belső erők hatá-

sára kiemelkedtek. A harmadkori földmozgások és vulkanizmus a Magas-Bükk arculatára is nagy hatással voltak. Az alapegység összetöredezett, az eredetileg egybefüggő mészkőtömb északi része leszakadt, majd kialakult a *Nagy-Fennsík* és a *Kis-Fennsík*. A mészkő hasadécai között vulkáni lávák nyomultak fel, majd szilárdultak közöttük. A felszabdaltság ezzel még nagyobb arányokat öltött.

tő járat-, illetve barlangtípus keletkezett.

A *Nagy-Fennsík* és a környező völgyek közötti több száz méteres szintkülönbség miatt a víz előbb mélyen a felszín alá hatol, mielőtt a völgyben kibukkanna. Itt a víznek — nagy esése miatt — *erős az eróziós munkája*, amit nagyban fokoz a környező, nem karsztos térszínről behordott, a mészkőnél keményebb, vulkáni eredetű

A harmadidőszak végén (egymillió évvel ezelőtt) a szerkezeti erők befejezték gigantikus munkájukat. A hegység képe azonban még korántsem volt olyan, mint manapság. Hátra volt még ugyanis a *jégkorszak*!

Az eljegesedések idején a Bükk a jéggel borított vidéket határoló, már *jégmentes sávba* tartozott. E terület arculatának kialakításában különösen fontosak voltak a csapadékos, olvadásos időszakok, amelyek az eljegesedés egy-egy periódusát elválasztották egymástól. A Magas-Bükk vízei a törésvonalak mentén lefelé hatoltak, a mélyben kerestek utat maguknak. Ekkor és így keletkezett a legtöbb bükki barlang.

A Bükk két — egymástól jól elkülönülő — fennsíkján más- és másfajta vízveze-

kavics is. Az erős mélybevágódás miatt ezekre a barlangokra a *keskeny, magas járatok* a jellemzők. Így a Szepesi-akna-barlangnak 130—170 m-es mélységben lévő főága átlag 1 m széles, míg a magassága 10—40 m között váltakozik.

Egészen más formák jellemzik a Nagy-Fennsíknál 200—300 méterrel alacsonyabban lévő *Kis-Fennsík* karsztjelenségeit. A mélyebbre zökkent hatalmas rög mészkőve jóval töredezettebb, könnyebben pusztul, mint a magasabban maradt Nagy-Fennsík. A Kis-Fennsík vizeit megcsapoló völgyek és a fennsík felszíne közötti szintkülönbség viszonylag kicsiny. A Kis-Fennsíkon az egységnyi vízgyűjtő területre jutó mészkőtömeg jóval kisebb, mint a Nagy-Fennsíkon. Ez azt jelenti, hogy a víz pusztító munkája *összpontosítottabb*: egységnyi vízgyűjtő területhez jóval ki-

sebb különálló üregrendszer tartozik. Mindez együttvéve az oka annak, hogy a Kis-Fennsíkon *kisebb esésű, tágasabb barlangi járatok és hatalmas termek* keletkeznek.

A Kis-Fennsík legnagyobb barlangja jelenlegi ismereteink szerint a Barátság-kerti-visszafolyó föld alatti járatrendszerre, azaz a Szamentu-barlang. Érdekessége, hogy *jelenkori emeletén ma is folyik a barlangképződés*, ellentétben a Kis-Fennsík hasonló korú üregeivel (Szeleta-barlang, kőlyukak).

A barlang a Kis-Fennsík triász kori, kiálón karsztosódó mészkővének egyik fő törésvonalában keletkezett; az ezzel kapcsolatos hasadékok, repedések határozták meg a víz útját.

Ismerkedés a barlanggal

A bejáratnál 15 m magas, lyukacsos, mohos sziklafal fogad bennünket. Ez fontos kőzethatár: a völgy ugyanis még vulkáni kőzetben keletkezett, de itt már a mészkő birodalmába jutunk.

Először az ötvenes években felfedezett 60 m hosszú szakaszt kell leküzdenünk; nagy részét szűk, ruhaszággató kuszójáratokban kell megtennünk. Ennek végső szakaszán már *két emelet* húzódik egymás felett; hol az alsóban, hol a felsőben haladhatunk. Végül az alsó szintet felhalmozódott agyag zárja le. Eddig jutottak el az első bejárók: a felfelé vezető kis kúrtó elkerülte a figyelmüket.

Azt remélnénk, hogy az út további részét a kényelmes felső járatban tehetjük meg. Néhány lépés után azonban a mennyezet újra aláhajlik, és egy szűk repedésen át egy alsó, vízes járatba jutunk. Ez már a *harmadik szint*, amellyel találkozunk. Bár korban ez a legfiatalabb, nevezzük mégis ezt *I. szintnek*. Ehhez tudunk a legkönnyebben viszonyítani, hiszen az idősebb szinteket kevésbé ismerjük.

Útunk legnehezebb része következik most. Az alacsony, szűk, vízes járatban — a barlangi patak medrében — hasonlóan kúszva kell haladnunk. A víz hőmérséklete mindössze 7 C-fok. A járat néhol olyan szűk, hogy karbidlámpánkat meg kell döntönnünk, és fejünk is csak féloldalt fordítva fér át. A meder kavicsai elázott ruhánkon keresztül vörösré zúzzák térünket.

A vízes „kuszoda” most már biztató: keresztmetszete egyre nagyobbá válik. Néhol felülről — hasadékokon át — agyag csúszik lefelé. Ez egy nála idősebb *felső járatra* utal.

Végre fölegyenesedhetünk a járatban. A patak víze itt jókora kötömbök között tűnik el. Másszunk csak fel a kövek tetéjére! A látvány kárpótol bennünket a nehézségekért. *Hatalmas üregbe jutottunk*, amelyet alig bír bevilágítani a lámpánk. Körben *cseppkövek* szikráznak hófehéren. Előttünk jókora kövekből képződött *törmelékkúp* magasodik, fejünk felett két sötét nyílás tátong. Nem kétséges: azokon át *újra felsőbb szintre* kerülhetünk. Ez a szint korban valószínűleg nem azonosítható az általunk ismert szintek egyikével sem. Ez tehát a *IV. szint*, fölé lé számolva.

A Csontág, a Pisai-torony, a Teenager-terem...

Nézzük először ezt az ágat visszafelé, a víz folyásával ellentétes irányban. A járatba egy agyagsuvadáson át lehet föl-mászni. Az agyagból karvastagságú foszszilis csontok állnak ki: a *barlangi medve* csontjai. Ez a szakasz erről kapta a *Csontág* nevet. A széles járatban ember magasságú cseppkövek, csillogó falak között folytatjuk útunkat. A mennyezetről hosszú szalmacseppkövek* függnek százával.

Vigyáznunk kell a lépteinkre is: az agyag felületén apró cseppkőmedencék képződtek. Némelyikben *barlangi gyöngyöt* találunk. Ezek a szabályos, zomán-cosan csillogó „kavicsok” a medencébe cseppenő víz besűrűsödő mésztanyagából csapódtak ki. Alapjukat a saját súlyuktól lehulló szalmacseppkőtöredékek szolgáltatják, amelyeket a kalcitbevonat és a víz forgatóereje formál szabályos alakúvá.

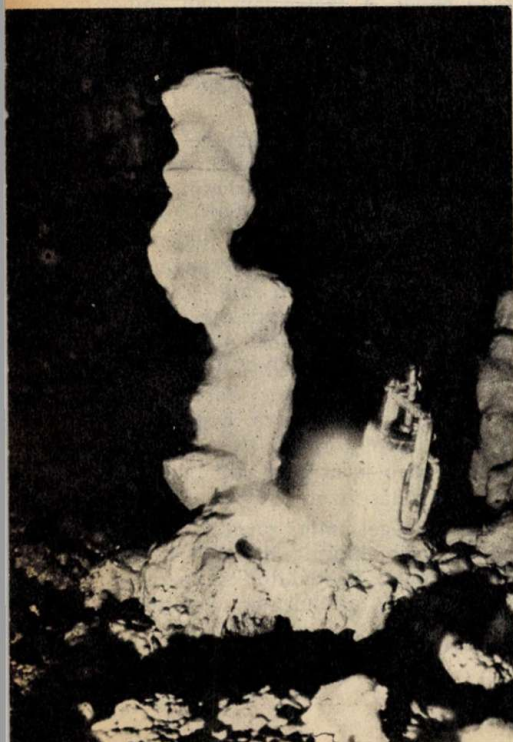
A kanyargó folyósóban *hordalékkúp* hívja fel figyelmünket arra, hogy a víz valamikor alulról tört fel itt, valahányszor a szűk alsó járat nem volt képes elvezetni az áradás vizét.

A Csontág végét *omlás* zárja el. Visszatérünk a törmelékkúpig, s a IV. szinten haladunk tovább. Csodálatos cseppkőképződményekkel találkozunk. Attetsző

Balra: a „Pisai-torony”. Jobbra: cseppkőoszlop a Teenager-teremben

Balra: ha a cseppkő alja egy labilis helyzetű kötőmb, amely a cseppkő növekedése alatt elbillen, a képződmény ilyen különleges alakúvá válhat (részlet a Teenager-teremből).
Jobbra: a „Stan és Pan” a Teenager-teremben (A szerző felvételei)

cseppkőzászló függ a mennyezetről: színes látványt nyújt, ha lámpáinkkal átvilágítjuk.

Érdekes képződmény a hófehér „*Pisai-torony*” is. A méter magas, vaskos cseppkőgyertyához 30 cm hosszú, néhány mm átmérőjű szalmacseppkő nőtt hozzá.

Fölöttünk asztal nagyságú kőtömbök takarják el a kilátást. E kövekről pompázatos gazdagságban tárul elénk a *Teenager-terem*. Ez hazánk egyik leghatalmasabb barlangi terme: 70 m hosszú, és van olyan része, ahol eléri a 40 m-es szélességet, illetőleg a 30 m-es magasságot. (Hazánkban a legnagyobb ilyen terem a Baradla-barlangban az Óriások-terme: 200×60 m.) Karbidlámpáinkkal képtelenek vagyunk bevilágítani; a falak homályba vesznek. A terem a fő törésvonalak kereszteződésében keletkezett: a mészkő itt a legkevésbé ellenálló. Cseppkövekben való gazdagsága páratlan: a mennyezetről lehullott hatalmas kőtömbökre öles cseppkőoszlopok épültek. Van olyan vaskos oszlop is közöttük, amelyet négy ember alig tud körbefogni. Néhol hosszú cseppkőcsapok függenek alá dúsan a mennyezetről. Mindenütt csillogó kristályok! A talajon, a köveken apró cseppkőmedencék, némelyikben víz csillog.

Különös képződmény a *Szamentu-oltár*. Ez egy jókora ingókő*, amelyre több ember magasságú cseppkőgyertya telepedett. Az oltár hátsó részén találjuk a *Baradlai-emlékoszlop*ot. Ez is öles cseppkőoszlop, amely az oltárt a mennyezettel összeforrasztotta. Később az ingókövet a növekvő cseppkövek súlya elmozdította, s a cseppkőoszlop kettétört. Két fele egymástól jócskán eltávolodott.

Igen érdekesek az ágas-bogas cseppkőgyertyák is, amelyekkel lépten-nyomon találkozunk. Ezek is labilis kőtömbökön képződtek, s amikor a kőtömb elmozdult, a cseppkő ferdén vagy újabb ágban növekedett tovább.

A terem két leghatalmasabb cseppkőoszlopa a „*Stan és Pan*”. Egymás mellett állnak, mindkettő eléri a 8 m magasságot. Az egyik vaskos, a másik hihetetlenül karcsú. Talpuknál jókora kristálymedencében zölden csillog a víz.

A terem itt a mélybe szakad; mintegy 30 m-t ereszkedünk alá a meredek agyagfalón. A cseppkövek néhol olyan sűrűn

állnak, hogy csak féloldalt férünk el közöttük. Ezek a cseppkövek azonban agyagosak; áradáskor a visszaduzzadó víz elönti őket piszkos hordalékával.

Végre elérjük a patakos ágat. A víz a terem alatti omladékból ered. Egy darabon követhető is visszafelé, ijesztő, nagy kövek között.

Most a *Széndioxidos-szifon* következik. Ez szűk patakmeder, amelyben a behorodott szerves üledék rothadásából származó CO₂-gáz összegyűlt. Ebben a járatban néhány méter után karbidlámpánk lángja kialszik, jelezvén, hogy nincs elegendő oxigén. *Életveszélyes tovább haladni benne*. Nem is érdemes: a járatot valószínűleg agyagdugó zárja el. Erre utalnak a falakon az áradáskor visszaduzzadt víz hordalékának szintjelei.

A Csontág folytatását, az *Ajándékágot* a Stan és Pan mögött találjuk. Korban, üledéke alapján határozottan azonosíthatjuk a Csontággal. Érdekes, hogy ebben az ágban a IV. szint is differenciálódik: *egy felsőbb, V. emeletet is találunk!* Az ág végén széles kürtön át jutunk le az utolsó terembe. Ott is omlás állja az utunkat: *ez a barlang jelenlegi végpontja*.

A kutatások jövője

Annyi bizonyos, hogy egy több kilométer hosszú barlangrendszer kezdeti szakaszával van dolgunk, hiszen a legközelebbi számba vehető karsztforrás, ahol a barlang víze megjelenhet, 3 km-re van a bejáratától.

Mivel a kutatás a folyásirányban halad, valószínű, hogy a további, feltáratlan szakaszokban még nagyobb méretű üregek következnek. A bontási munkákat azonban a szűk, vízes bejárat megakadályozza. Mire a kutató e munkahelyre ér, csuromvízes, didereg és fáradt.

Ennek az akadálnak a megszüntetésére volna mód. A Csontág vége felé az egyik terem mennyezete már csupán méterekre van a felszíntől: oda kellene a sziklafalon át tárót hajtani. Ez amiatt is előnyös lenne, mert az így nyíló kényelmes bejáraton keresztül a nagyközönség is megtekinthetné a barlangot. Reméljük, egyszer ez is lehetségessé válik.

Szeremley Szabolcs